

Το άγαλμα του Χένρικ Ιψεν στο ομώνυμο θέατρο στη Νορβηγία. Στα δοκίμιά του ο Γεώργιος Βιζυηνός ασχολείται σε βάθος με τον Ιψεν. Τα άπαντα του μεγάλου Νορβηγού στα ελληνικά ανακοίνωσαν οι εκδόσεις Gutenberg.

Η σχέση Βιζυηνού με Ιψεν

Ο Έλληνας λογοτέχνης ήταν ο πρώτος που μετέφερε στα ελληνικά έργα του Νορβηγού δραματουργού

Γ.Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Στους δρόμους της Λογοσύνης φιλολογική επιμέλεια: Παν. Μουλλάς, επιλεγόμενα, υπόμνημα: Β. Αποστολίδου, Μ. Μικέ
εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 796

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ

Αρχιμάρτυρας Σόλνες Ιωάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν
Ο μικρός Εγιολφ
Όταν ξυπνήσουμε εμείς οι νεκροί
εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Θεοδόσης Α. Παπαδημητρίου
επιμέλεια: Ηρικός Ρ. Αποστολίδης
εκδ. Gutenberg

Της ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΣΧΙΝΑ

Ανοίγοντας το πολύτιμο βιβλίο που μόλις εξέδωσε το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζας, έναν τόμο σχεδόν οκτακοσίων σελίδων με τα επιστημονικά και δοκιμακά έργα του Γεωργίου Βιζυηνού, στη σελίδα 580, κάτω από τον τίτλο «Ερρίκος Ιβσεν», διαβάζουμε: «Ως άλλος Σαικσπύρος ετάζει την ζωήν αφ' υψηλής περιώπης καθ' όλην αυτήν την εξέλιξιν από του λίκνου μέχρι του φερέτρου, τούθ' όπερ επενδύει τα δράματά του με πολλών φιλοσοφικών χαρακτήρα (...) Η τελευταία λέξις της φιλοσοφίας ταύτης είναι: Μη παύει δρων απε-

λευθερώσου των προλήψεων αγωνίζου, και προ πάντων πράττε συμφώνως προς τας πεποιθήσεις σου. Δεν υπάρχει αληθώς θανάσιμον αμάρτημα ειμή μόνον εν, το ψεύδος. Το δε μάλιστα θανάσιμον αμάρτημα είναι το ψεύδος όπερ ψεύδεται τις προς αυτόν τον εαυτόν του».

Εισορητής του Ιψεν στην Ελλάδα (λίγο αργότερα θα προστεθούν στους υπέρμαχους του «πολιτικού αστέρα του θεάτρου» ο Ξενοπούλος και ο Παλαμάς), ο Βιζυηνός γράφει το σημειώμά του στην «Εικονογραφημένη Εστία» του 1892, τη χρονιά που κυκλοφόρησε ο «Αρχιμάρτυρας Σόλνες». Πολέμιος των κατά συνθήκην ψευδών και συγγενής ως προς τη διαπραγμάτευση των συνειδησιακών κρίσεων με τον Νορβηγό δραματουργό, ο Βιζυηνός επισφαιίνει την «πθική ενέργεια» των έργων του Ιψεν, πράξων μετεννεγμένων εις λέξεις», όπως τα ονομάζει, καθώς και την απουσία παντός του «επιπλάστου και εφημυθωμένου». Παράλληλα, στη χρήση που επιφυλάσσει ο Ιψεν στη γλώσσα (και η Νορβηγία του 19ου αιώνα ταλανιζόταν από τον δικασμό μεταξύ αρχαίας δανικής και καθομιλούμενης νορβηγικής), στη σύνθεση, δηλαδή, του αρχαίου ιδιώματος με νεότερες γλωσσικές μορφές, ο Ελ-

ληνας συγγραφέας αναγνωρίζει, καθώς φαίνεται, αναλογίες με τη δική του προσπάθεια να εμπλουτίσει και να γονιμοποιήσει την επίσημη γλώσσα «διά της προσλήψεως δημωδών στοιχείων». Η προσέγγιση του Βιζυηνού στο έργο του Ιψεν ήταν η πρώτη εν Ελλάδα, δύο χρόνια πριν ανεβούν στο θέατρο, στις 29 Οκτωβρίου 1894, οι «Βρικόλακες», για να γνωρίσουν στο αθηναϊκό κοινό μια τολμηρή δραματουργία, που μη έχοντας καμιά σχέση με τα προσφιλή θέματα του 19ου αιώνα, ανέσκαπτε το τραύμα και την ενοχή με ανελέητη διαύγεια.

Εκτότε, ο Ιψεν θα κατακτήσει ξένες και εγχώριες σκηνές και θα γίνει αντικείμενο ποικίλων ερμηνευτικών προσεγγίσεων —

Είναι άκρως σημαντική η έκδοση των Απάντων του συγγραφέα, που ανακοίνωσαν οι εκδόσεις Gutenberg.

και όχι μόνο από σκηνοθέτες: ο Ζιγκμουντ Φρόντ θα μελετήσει την ψυχοδομή των ιψενικών πρώων, όπως της Ρεβέκας Γουεστ από το τραγικό δράμα «Ρόσμερ-σκολμ». Ο Τζέιμς Τζόις στο «Finnegans Wake» θα επιδοθεί σ' ένα παιχνίδι αντικατοπτρισμών του Αρχιμάρτυρα Σόλνες. Ως και ο αποδομιστής κριτικός Πολ ντε Μαν θα ασχοληθεί με τον Αρχιμάρτυρα, για να μιλήσει για την τάση του καλλιτέχνη να αυτοεξηδανεύεται. Και ασφαλώς πολλές, πάμπολλες ήταν οι μεταφράσεις του — και στη χώρα μας όχι λίγες. Δεν αναδεικνυαν όλες την εσωτερική δυναμική των κειμένων, δεν ακολουθούσαν τον παλμό τους. Συχνά, όπως έχει επισφαινει η Ελένη Βαροπούλου στο έργο της «Το θέατρο στην Ελλάδα» (εκδόσεις Αγρα), η ιψενική γλώσσα συρρικνωνόταν, άλλοτε προσαρμοζόμενη στο πνεύμα του νατουραλισμού, άλλοτε συμπεζόμενη στη σύμβαση των «έργων σαλονιού», άλλοτε πάλι υψιπέτης, μεγαλόφωνη. Όμως ο ίδιος ο Ιψεν είχε γράψει «η μόνη μου επιθυμία ήταν να παρουσιάσω ανθρώπους κι έτσι μου ήταν αδύνατον να τους επιτρέψω να μιλούν τη γλώσσα των θένων».

Καλόδεχτες, λοιπόν, οι νέες αναμετρήσεις με το ιψενικό κείμενο, και άκρως σημαντική η έκ-

δοση των Απάντων του συγγραφέα, την οποία ανακοίνωσαν οι εκδόσεις Gutenberg, ήδη κυκλοφορώντας τα τέσσερα τελευταία του έργα («Όταν ξυπνήσουμε εμείς οι νεκροί», «Ιωάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν», «Ο μικρός Εγιολφ» και «Ο αρχιμάρτυρας Σόλνες»), σε μετάφραση Θεοδόση Παπαδημητρίου και επιμέλεια Ηρικού Αποστολίδη, με εργοβιογραφία, εισαγωγές και επεξηγηματικά σχόλια, για να επανεγκαταστήσουν τον Ιψεν στο σήμα, αναηλαφώντας ένα ποικιλικό σώμα που εξακολουθεί να είναι ζωντανό και ασαιπρον. Σύγχροφάδες τες κοινωνικής ασφυξίας και τες οικονομικής σύνθλιψης, με λόγο ρηγματωμένο, ασθματικό, εστιασμένο στο κοινωνικό και ψυχολογικό δράμα του ατόμου, βασανισμένους από την οδύνη της δημιουργίας, ιδιαίτερα εμφανή στα τελευταία του θεατρικά, ο Ιψεν δεν ζεφτίζει μέσα στον χρόνο. Παραμένει ο υπονομευτής της υποκρισίας, της δουλειάς στο κρήμα, της ευτελούς ζωής, ο δραματουργός που ύμνησε μετά τον θάνατό του ο Παλαμάς: «Σαν τα ρουμάνια τες πατριδές σου εισαι/ πυκνός, αδρής, πράσινος, μαύρος, όλος/ στην ορμή και τη δύναμη σου δώκαν/ που σκάφτει και κατάβαθα τραβεί/ και τρώει, οι φιορδες».